

Mətləb Sahib oğlu Məmmədzadə

Milli Aviasiya Akademiyası
matlabmammadzadeh@gmail.com

KREDİT MÜNASİBƏTLƏRİ İLƏ BAĞLI İQTİSADI FƏALİYYƏT SUBYEKTLƏRİNİN CİNAYƏT MƏSULİYYƏTİ

Açar sözlər: iqtisadi fəaliyyət, kredit münasibətləri, cinayət məsuliyyəti

Key words: economic activity, credit relations, criminal liability

Ключевые слова: хозяйственная деятельность, кредитные отношения, уголовная ответственность

Giriş

Dövlətimiz ədalətli iqtisadi və sosial qaydalara uyğun olaraq, haminin layiqli həyat səviyyəsini təmin etmək məqsədilə sahibkarlara öz inkişafı üçün dəstək tədbirləri görür ki, onlardan biri də güzəştli kreditlərin verilməsidir [1, s 4].

Borc müqaviləsinin predmeti hər hansı pul məbləği olduqda, o, kredit müqaviləsi adlandırılır. Müstəqil peşə fəaliyyəti şəklində pul borc verməklə məşğul olan şəxslər əlavə olaraq peşəkarlıq qaydasında kreditlər verilməsi haqqında müddəaları gözləməlidirlər [2].

Kredit (latınca «credit» - «o inanır») istifadə üçün müəyyən faiz ödəməklə qaytarmaq şərtlə müəyyən müddətə kreditor tərəfindən borc alan şəxsə verilən pul və ya əmtəədir. Kreditlərin formasına, şərtlərinə, verilmə və ödənilmə müddətlərinə görə 30-dan artıq növü fərqləndirilir.

Kredit növlərindən hər hansı birinin verilməsinin hüquqi əsasını kredit müqaviləsi təşkil edir. Kredit müqaviləsinin bağlanması, icrası, həmçinin onunla əlaqədar digər öhdəliklər mülki qanunvericiliklə tənzim edilir.

Kredit münasibətləri maddi vəsaitlərin müvəqqəti olaraq çatışmadığı (kifayət etmədiyi) bir şəraitdə fasiləsiz təsərrüfat fəaliyyətinin həyata keçirilməsinə imkan verir.[6]

Kredit – borca verilən pul kapitalının hərəkət formasını ehtiva etdirir. Daha dəqiq desək, kredit-qaytarılmalı olan və faiz ödəmək şərtləri ilə borca verilən pul kapitalının ümumi hərəkətidir. Pul kapitalının borc kapitalına çevirilməyini kredit təmin edir, habelə borc alan ilə borc verən arasındakı münasibətləri ifadə edir. Kredit özəl bölmənin, dövrənin, müəssisələrin sərbəst pul vəsaitlərini özündə cəmləşdirir və müəyyən haqq qarşılığında müvəqqəti olaraq istifadəyə verilir.

Kredit müqaviləsi kredit verilməsinin hüquqi əsasını təşkil edir. Bu müqavilənin bağlanması, icrası, eləcə də onunla bağlı başqa öhdəliklər mülki qanunvericiliklə tənzim olunur. Qanunsuz kredit alma, yaxud kreditdən təyinatına əsasən istifadə etməmə cinayətini ehtiva edən Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 195-ci maddəsi qanunvericilikdə yeni normadır. [3, 183]

Qanunsuz kredit alma, yaxud kreditdən təyinatına əsasən istifadə etməmək iqtisadi münasibətlərin bütün iştirakçılarının qanuni mənafelərinə, ümumilikdə maliyyə sisteminin əsaslarına qəsd etdiyindən bu münasibətlər cinayətin obyektini təşkil edir.

Obyektiv baxımdan qanunsuz kredit alma, yaxud kreditdən təyinatına əsasən istifadə etməmə:

- 1) təşkilatın və yaxud fərdi sahibkarın maliyyə və yaxud təsərrüfat vəziyyəti haqqında, güzəştli şərtlərlə kredit, yalan məlumatlar verməklə kredit, yaxud məqsədli dövlət kreditinin alınması;
- 2) məqsədli dövlət kreditindən təyinatına əsasən istifadə olunmaması;
- 3) göstərilən hərəkətlər ilə böyük məbləğdə ziyan vurulmasında ifadə edilir. [4, s547]

Qanunsuz kredit alma, yaxud kreditdən təyinatına əsasən istifadə etməmə maddi tərkibli cinayət olduğuna görə cinayətin bitməsi üçün yuxarıda göstərilən ictimai təhlükəli hərəkətlərin, həmin hərəkətlərin bilavasitə nəticəsinin, həmçinin həmin hərəkətlərlə baş verən nəticə arasında səbəbli şəkildə əlaqənin varlığı araşdırılmalıdır.

Səbəbli əlaqə onda ifadə edilir ki, güzəştli şərtlərlə kreditin yaxud məqsədli dövlət kreditinin verilməsi barədə qərar məhz təqsirkar tərəfindən onun maliyyə və təsərrüfat vəziyyəti haqqında yalan məlumatlar verməsi nəticəsində qəbul olunur. Bu yalan məlumatlar kredit verilməsi barədə qərarın qəbulunun səbəbi olaraq çıxış edir.

Sahibkarlığın inkişafına dəstək mexanizminin təkmilləşdirilməsi, qeyri-neft sektorunda innovativ texnologiyalara əsaslanan yeni istehsal və emal müəssisələrinin, infrastruktur sahələrinin yaradılması, ixrac əməliyyatlarının maliyyələşdirilməsi, real sektora investisiya qoyuluşlarının sürətləndirilməsi və özəl sektorda fəaliyyət göstərən təsərrüfat subyektlərinin maliyyə resurslarına çıxış imkanlarının genişləndirilməsi

məqsədlə İqtisadiyyat Nazirliyinin tabeliyində Sahibkarlığın İnkişafı Fondu publik hüquqi şəxsi yaradılmışdır. Güzəştli kreditlərdən daha səmərəli istifadə məqsədilə Sahibkarlığın İnkişafı Fondunun kreditlərinin illik faiz dərəcəsi 6%-dən 5%-ə endirilmişdir. Eyni zamanda, yeni qaydalarda orta həcmli kreditlərin hədləri dəyişdirilərək 50 001 manatdan 1 000 000 manatadək müəyyən edilmişdir.[5]

Güzəştli kredit dediyimiz zaman, borc alanın uyğun normativ-hüquqi aktlarda nəzərdə tutulmuş güzəştlərə sahib olduğu halda verilmiş kredit başa düşülməlidir.

Kredit müqaviləsinə əsasən kreditörün səlahiyyətləri çərçivəsində bank tərəfindən olunan güzəştlər CM-in 195-ci maddəsinin nəzərdə tutulan mənada güzəştli kredit hesab olunmur. [4, 549]

Məqsədli kredit büdcə qanunvericiliyi yaxud digər normativ-hüquqi aktlar ilə müəyyən olunmuş qaydada dövlət adından ödənişli əsaslar ilə pul vəsaitləri yaxud cinsi əlamətlərinə əsasən müəyyən olunan əşya və yaxud başqa üstünlük və hüquqlar formasında verilir.

Kredit verilməsi haqqında başqa qərarlarda və müvafiq normativ-hüquqi aktlarda məqsədli dövlət kreditindən təyinatına əsasən istifadə olunması zərurəti göstərilir. Verilən kreditdən göstərilən təyinat əsasən istifadə olunmaması CM-in 195.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibini əmələ gətirir.

Təşkilat və ya fərdi sahibkarın maliyyə və ya təsərrüfat vəziyyəti barədə məlumatlar dediyimiz zaman, elə göstəricilər anlaşılr ki, onlar qüvvədə olan normativ-hüquqi aktlara, mövcud təcrübəyə əsasən kreditörün iradəsinə təsir edərək kredit verilməsi haqqında qərar qəbul olunmasına səbəb olur. Bu məlumatlara aşağıda göstərilənlərə aid oluna bilər:

- 1) təşkilatın və ya fərdi sahibkarın balansı barədə məlumatlar;
- 2) təşkilatın və ya fərdi sahibkarın mədaxili və məxarici barədə məlumatlar;
- 3) təşkilatın və ya fərdi sahibkarın dövrüyyə və əsas vəsaitləri və ümumilikdə mülkiyyəti barədə məlumatlar;

- 4) əmlak hüquqları və öhdəlikləri barədə məlumatlar;

- 5) məhsul alınması və yaxud xidmət göstərilməsi ilə bağlı sifarişlərin olub-olmaması barədə məlumatlar.

Göstərilmiş məlumatların aşkar olaraq yalan olması aşağıdakılarda ifadə edilir:

- 1) müvafiq sənədə şüurlu şəkildə onun məzmunu və mənasını təhrif edən məlumatlar daxil olunur və yaxud faktiki xarakterli məlumatlar tam olaraq əks edilmir;

- 2) onlara şüurlu formada düzgün olmayan məlumatların əsasında qiymət verilir.

Kreditə alınan məlumat verilməsi o məlumatların hüquqi akt üzrə vacib olan formada kredit barədə qərar qəbul edən şəxsə təqdim olunmasını nəzərdə tutur. Bu məlumatlarda vacib rekvizitlər, məlumatın konkret olaraq bir şəxs tərəfindən verilməsini, onun iradəsinə ifadə etməyini göstərən, həmçinin məsul şəxsin imzasını təsdiqləyən digər əlamətlər əks edilir.

Göstərilən məlumatların kredit barədə qərar qəbul edən şəxsə çatdırılması zamanı, forması və qaydası kredit müqaviləsi ilə bağlı münasibətləri nizama salan mülki qanunvericilik normalarıyla müəyyən edilir.

Qanunsuz kredit alma, yaxud kreditdən təyinatına əsasən istifadə etməmə cinayətinin vacib tərkib əlamətlərindən biri də alınan məqsədli kreditin qanunsuz formada olmasıdır.

Qanunsuz dövlət kreditini almaq təqsirkarın kredit almağın hüquqi əsaslarını müəyyənləşdirən normativ-hüquqi aktlarda nəzərdə tutulmuş qaydaları qəsdən pozmaq yoluyla onu əldə etməsində ifadə edilir.

Məqsədli dövlət kreditindən təyinatına əsasən istifadə olunmaması məqsədli dövlət kreditinin verilməsi barədə qərarda nəzərdə tutulan şərtlərə zidd olaraq ondan istifadə olunmasında və yaxud həmin vəsaitlərdən aralıq mərhələlərdə azanc əldə etmək üçün istifadə edilməsində ifadə edilən hərəkətlər mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlər, yaxud vəzifə cinayətlərinin tərkibini yaratmadığı zaman CM-in 195-ci maddəsiylə məsuliyyətə səbəb olur.

Qanunsuz kredit almaq və yaxud kreditdən təyinatına əsasən istifadə etməmə zamanı törədilən əməllər bu cinayətin törədilməsi vasitəsi və ya üsulu kimi çıxış etdiyi hallarda cinayətlərin cəmi deyil də, vahid cinayət tərkibi mövcud olur.

Qanunsuz kredit almaq və yaxud kreditdən təyinatına əsasən istifadə etməmə qanunda maddi tərkibli cinayət olaraq nəzərdə tutulduğuna görə həmin əməllərin konkret ictimai təhlükəli nəticəyə-zıyan vurulmasına səbəb olması tələb edilir. Həmin zıyan xeyli məbləğdə (iyirmi mindən yüz minə qədər) olduğu zaman cinayət tərkibi mövcud olur.

Qanunsuz kredit alma, ya kreditdən təyinatına əsasən istifadə etməmə nəticəsində ziyan kredit verənə vurulur. Həmin ziyanın miqdarı kreditör borcunun həcmində əsasən hesablanmaqla verilən kreditin məbləğinə əsasən müəyyən olunur.

Subyektiv cəhətdən qanunsuz kredit alma, ya kreditdən təyinatına əsasən istifadə etməmə təqsirin qəsd formasında törədilir. Təqsirkar şəxs qanunsuz şəkildə kredit, güzəştli şərtlərlə, yaxud məqsədli dövlət krediti

alındığını və yaxud məqsədli dövlət kreditindən təyinatına əsasən istifadə etmədiyini dərk edir, bunun ictimai təhlükəli nəticələrini öncədən görür, bunun baş verməsini arzu edir və yaxud buna şüurlu formada yol verir.

Qanunsuz kredit alma, yaxud kreditdən təyinatına əsasən istifadə etməmə cinayətinin subyekti, təhlil olunan maddənin birbaşa göstərişinə əsasən, həmin kreditin verildiyi təşkilatın rəhbəri və yaxud fərdi sahibkar ola bilər.

Nəticə

Qanunsuz kredit alma vaxtı xeyli və külli miqdarda ziyan vurulmasının müəyyən olunması üçün hər bir halda fərdi qaydada araşdırma aparılması, bu məsələnin bütün faktiki hallarını nəzərə alaraq yekun nəticə çıxarılması düzgün olar. Bu vaxt alınmış və yaxud təyinatı üzrə istifadə edilməmiş kreditin miqdarının, zərərçəkən kredit təşkilatlarının maliyyə durumunun və qanunsuz kredit almanın onların maliyyə durumuna təsirinin, qanunsuz kredit alma nəticəsində kredit alma imkanından məhrum olan üçüncü şəxslərin maddi durumunun, ilkin olaraq nəzərə alınması vacibdir.

CM-in 195.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan xeyli məbləğdə dedikdə, iyirmi min manatdan yüz manata qədər olan məbləğ anlaşılar və cinayət nəticəsində vurulan ziyanın 2 mislindən 4 mislinə qədər miqdarda cərimə və yaxud 2 ilə qədər müddətə islah işləri, yaxud 1 ilə qədər müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması, yaxud 2 ilə qədər müddətə azadlıqdan məhrum edilmə ilə cəzalandırılır. [3, s183]

CM-in 195.2-ci maddəsində cinayətin ağırlaşdırıcı tərkib əlaməti- eyni əməllərin külli miqdarda ziyan vurması nəzərdə tutulmuşdur. Burada külli miqdar dedikdə, yüz min manatdan artıq olan məbləğ nəzərdə tutulur. Qeyd olunan maddədə olan əməllərin yüksək miqdarda ziyan vurması ilə nəticələnməsi cinayət nəticəsində vurulan ziyanın 3 mislindən 5 mislinə qədər miqdarda cərimə və yaxud 1 ildən 3 ilə qədər müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması, yaxud 2 ildən 5 ilə qədər müddətə azadlıqdan məhrum edilməklə cəzalandırılır. [3, 183]

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Hüquq yayın evi, Bakı, 2019, 86 səh.
2. Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi, <http://www.e-qanun.az/code/8>
3. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsi, Bakı, Hüquq yayın evi, 2019, 737 səh.
4. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin kommentariyası, CM-in 190-353-cü maddələrinin şərh, Bakı, Hüquq yayın evi, 2018, 799 səh.
5. <http://edf.gov.az/az/content/97>
6. <http://smb.gov.az/nav/guztli-maliyyilm-mexanizmlri>

Criminal liability for violation of credit relations of economic entities

Summary

This article, which is new to the criminal legislation of Azerbaijan, is one of the important principles of a market economy, which guarantees freedom of entrepreneurship, economic pluralism, equality of all business entities, regardless of organizational and legal and form of ownership. In accordance with fair social and economic rules, our state provides support measures for the development of entrepreneurs to ensure a decent standard of living for all, one of which is the provision of soft loans.

Illegal borrowing or non-use of credit for its intended purpose is an object of crime, as it undermines the legitimate interests of all participants in economic relations, as well as the foundations of the financial system in general.

Other decisions on granting loans and relevant normative-legal acts indicate the need to use targeted state credit in accordance with its purpose. Failure to use the loan for its intended purpose constitutes a criminal offense under criminal law.

Уголовная ответственность за нарушение кредитных отношений хозяйствующих субъектов

Резюме

Эта статья, которая является новой для уголовного законодательства Азербайджана, является одним из важных принципов рыночной экономики, гарантирующей свободу предпринимательства, экономический плюрализм, равенство всех хозяйствующих субъектов, независимо от организационно-правовых и форм собственности. В соответствии со справедливыми социальными и экономическими правилами, наше государство обеспечивает меры поддержки для развития предпринимателей для обеспечения достойного уровня жизни для всех, одним из которых является предоставление льготных кредитов.

Незаконное заимствование или неиспользование кредита по назначению является объектом преступления, поскольку оно подрывает законные интересы всех участников экономических отношений, а также основы финансовой системы в целом.

Другие решения о предоставлении кредитов и соответствующие нормативно-правовые акты указывают на необходимость использования целевого государственного кредита в соответствии с его назначением. Неиспользование кредита по назначению является уголовно наказуемым деянием.

Rəyçi: dos. Ş.Kərimov

Göndərilib: 27.05.2020

Qəbul edilib: 29.05.2020